

**DICK VAN DEN
HEUVEL DE** MOZAÏEK
ZWARTE DAG THRILLER
VAN OSWALD

DE ZWARTE DAG VAN OSWALD

Dick van den Heuvel

**DE ZWARTE DAG
VAN OSWALD**

UITGEVERIJ MOZAÏEK, ZOETERMEER

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9450 3
NUR 340

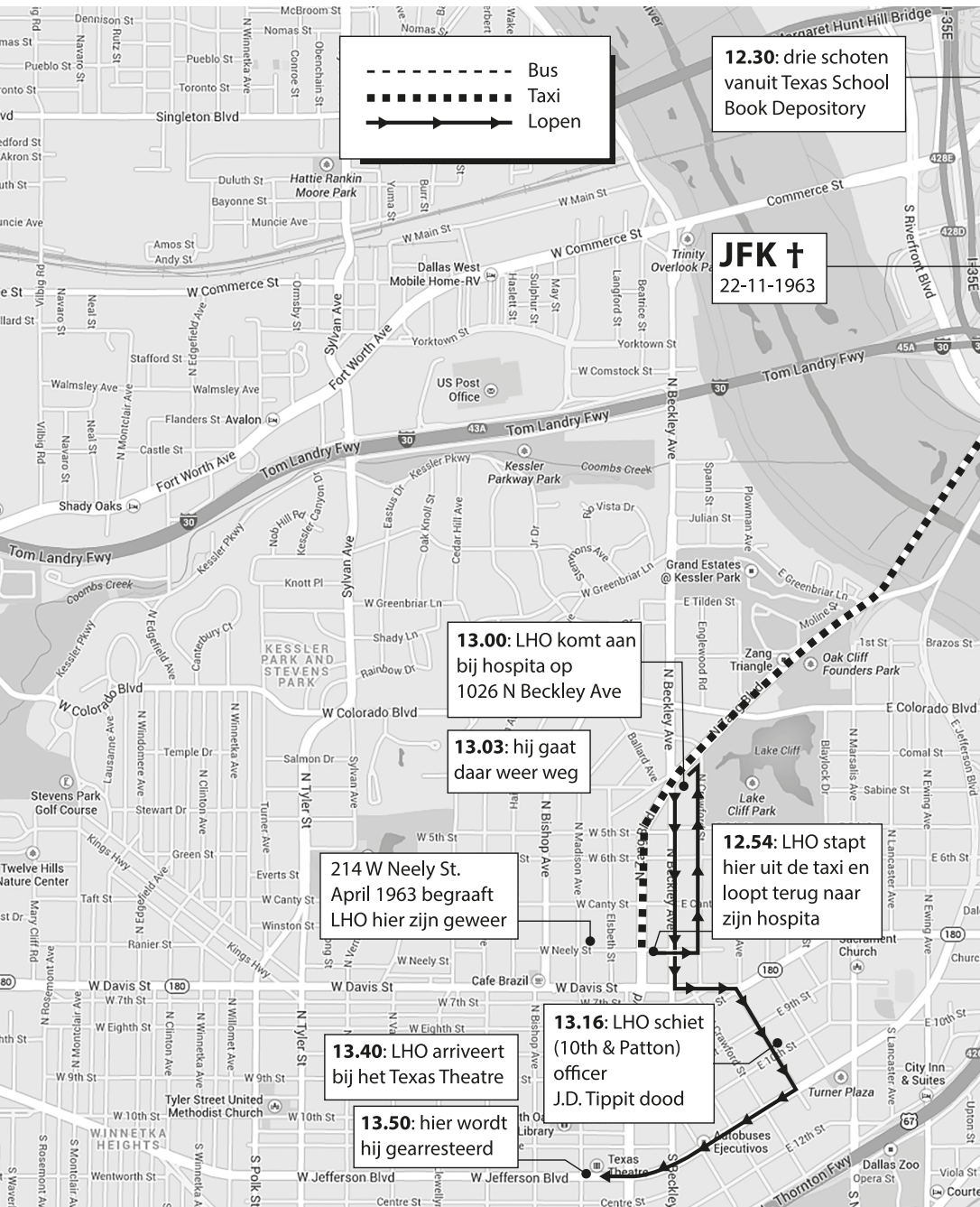
Ontwerp omslag Wil Immink Design
Foto omslag Lyn Randle / Trevillion Images

© 2013 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijmozaiek.nl

Voor Gerda, met haar scherpe blik

- - - - - Bus
 ······ Taxi
 ———> Lopen

12.30: drie schoten vanuit Texas School Book Depository

JFK †
22-11-1963

13.00: LHO komt aan bij hospita op 1026 N Beckley Ave

13.03: hij gaat daar weer weg

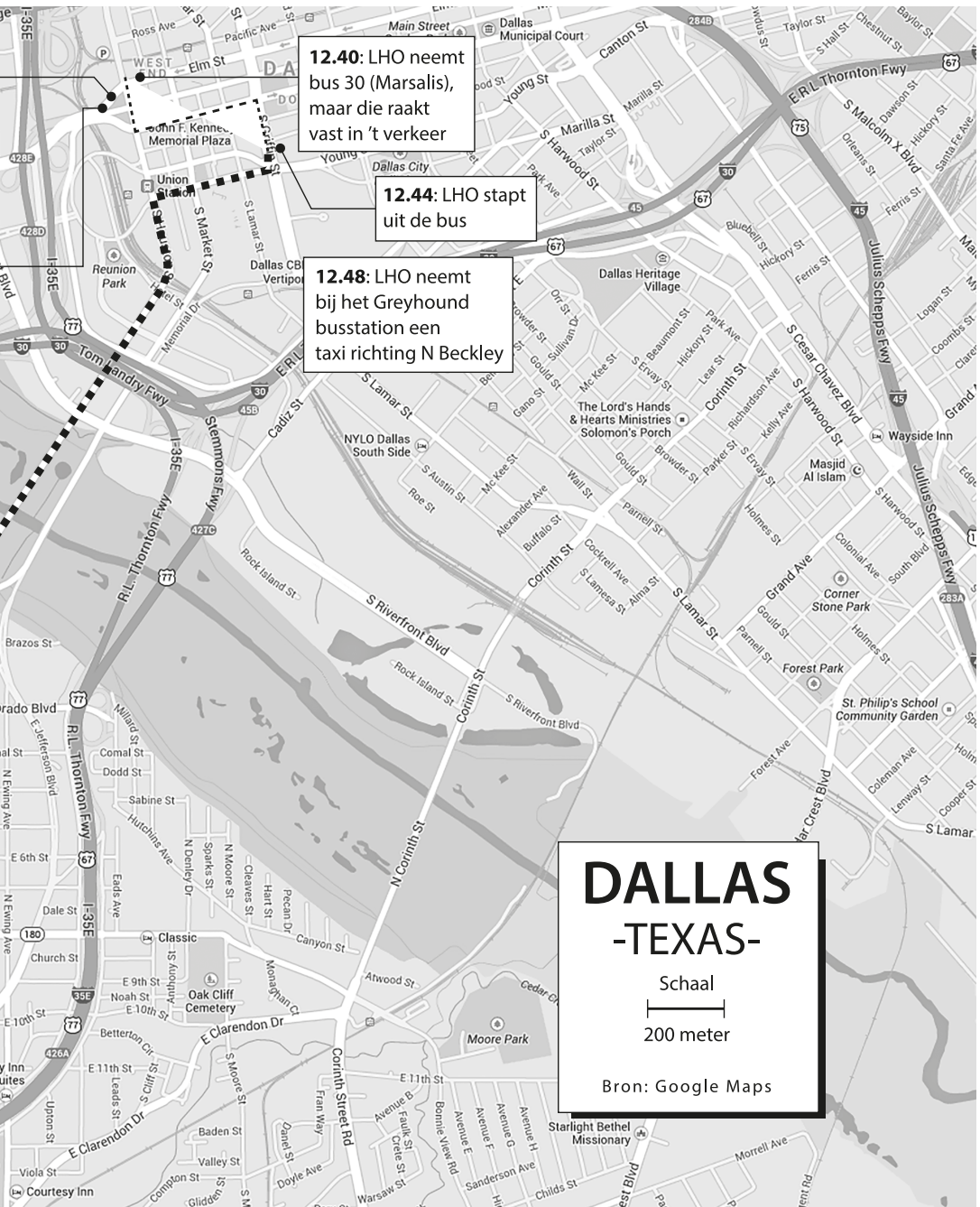
214 W Neely St.
April 1963 begraaft LHO hier zijn geweer

12.54: LHO stapt hier uit de taxi en loopt terug naar zijn hospita

13.40: LHO arriveert bij het Texas Theatre

13.16: LHO schiet (10th & Patton) officer J.D. Tippit dood

13.50: hier wordt hij gearresteerd

12.40: LHO neemt bus 30 (Marsalis), maar die raakt vast in 't verkeer

12.44: LHO stapt uit de bus

12.48: LHO neemt bij het Greyhound busstation een taxi richting N Beckley

DALLAS
-TEXAS-
Schaal
|-----|
200 meter
Bron: Google Maps

1

Nu ben ik dan tachtig. Ik heb nooit geweten wat dat zou zijn. Ik dacht aan oud en aan versleten, een soort wachtkamer voor het definitieve einde. Het hoofd gebogen in de nek, een stok die het schuifelen wat verlicht, ogen met te veel vocht en staar, een trilling in de stem en het gehoor nog maar op een kwart. Maar het is niets van dat alles. In sommige opzichten lijkt tachtig nog zelfs op achttien en drieënder-tig. Het lijf is wat stram, dat wel, en ik ben bang geworden voor eventueel uitglijden in de douche. Ik ben 's avonds wat eerder moe, maar daarentegen sta ik 's ochtends veel vroeger op. De eetlust is niet meer die van een roofdier zoals eens; ik kan met minder toe. Over wijn voel ik mij minder schuldig dan toen ik een tiener was en meisjes glimlachen terug als ik ze toeknik... iets wat ze vroeger nooit deden. Ik ben in hun ogen ongetwijfeld onbekwaam geworden maar ik kijk toch nog altijd graag naar de schoonheid van de schepping. Tachtig is niet zo erg als het lijkt.

Ik vierde mijn verjaardag op een kleedje in het Kralingse Bos, met uitzicht op het water. Mijn zoon had me opgehaald van huis en daarna hadden we zijn prachtige vrouw Suus en het kleine levenswonder Desi opgehaald. Suus had een mand gemaakt met daarin kaas en brood en wijn en druiven en toast en olijven. De hoorn des overvloeds, als in een prachtig stilleven van Willem Kalf, geboren Rotterdammer... gestorven Amsterdammer. De kleine meid is een juweel dat zich niet druk maakt over mooi of lelijk, of goed dan wel slecht. Ze strekt haar handjes naar mij uit en dan ligt ze graag op mijn schouder. Ze kraait als ze lacht, de kleine Desi, en ik koester de tijd die ik nog met mijn kleinkind mag doorbrengen. Ze loopt nog niet, ze staat zelfs nog niet, maar ze rolt als ze op haar buik ligt naar haar rug en ze kan het zelfs al een beetje andersom. Soms

maakt ze een klank die lijkt op 'nee' of op 'ja', maar ik kan mij niet voorstellen dat we dat als praten moeten kwalificeren.

Mijn schoondochter is in die paar jaar dat ze zich in mijn blikveld ophoudt tot een onmisbaar instrument geworden tussen mij en mijn zoon. Jacob en ik, we liggen elkaar niet. Dat is altijd zo geweest. Ik herinner mij nog levendig de teleurgestelde blik in zijn ogen toen hij net geboren was en op de buik van zijn moeder werd gelegd. 'Wie is dat?' leek hij te willen zeggen en ik begreep op dat moment dat hij en ik het moeilijk met elkaar zouden krijgen. Dat is een jeugd lang niet anders geweest en nú – hij is (als ik het goed heb) drieëndertig – houdt zijn vrouw de brug tussen ons vol, zoals ooit zijn moeder dat deed. Marleen, mijn echtgenote, is twaalf jaar geleden overleden na een kort maar veel te heftig ziekbed en ik mis haar nog dagelijks.

Ik ben intussen geoefend in het samenvatten van mijn leven omdat je op je tachtigste zoveel verleden met je meedraagt dat het nauwelijks te behappen is in de paar minuten die je hebt bij een kennismaking. Een leven in Rotterdam heb ik en het liefst vergelijk ik mijn bestaan met een volgehangen kralensnoer. Sommige kralen zijn beschadigd, andere zelfs domweg lelijk, en een paar zijn als paarden gelijk. Er zijn mij veel mensen gestorven, en er zijn mij veel gebouwen gesloopt. Ik heb de stad in de eerste dag van de oorlog zien branden en ik heb Rotterdam zien herrijzen uit dat naargeestige graf. Van de Maas krijg ik nog altijd tranen in de ogen, al is dat iets wat ik niet kan uitleggen. De rivier met z'n monding op zee ontroert me, omdat mijn stad in contact staat met de grote wereld waarin wij ons bevinden. Het maakt ons nietig en groot. Dit ben ik dus. Een man van tachtig, met een zoon en een schitterende schoondochter, een fijn kleinkind, een weduwnaar in Rotterdam.

Ik schrijf u dit alles omdat mijn leven op mijn tachtigste verjaardag niet het einde in zicht kreeg maar een nieuw begin maakte. Dat was aan dat glinsterende water van de Kralingse Plas en dat was ook nog eens onder het genot van al dat lekkers in die mand. En dat was op uitnodiging van de vrouw van mijn zoon.

‘Pappa, Lee Harvey Oswald,’ zei Suus. Ze zegt ‘pappa’ vanaf het eerste moment dat ik haar zag; toen mijn zoon haar meenam naar ons huis aan de Mathenesserlaan waar zich al mijn lief en leed heeft afgespeeld. De eerste keer dat Suus ‘pappa’ zei, vond ik dat vreemd en wellicht vond ze dat zelf ook. Het was als de rijstebrijberg waar je je doorheen moet vreten om in Luilekkerland te komen. Ik liet haar net zo lang ‘pappa’ zeggen tot het gewend was en sindsdien klinkt het meer dan natuurlijk. Mijn zoon spreekt me zelden aan met ‘pa’ of ‘pappa’ of ‘vader’; hij heeft een voortreffelijke manier gevonden om die aanroep te vermijden. ‘Ouwe,’ zegt hij nog wel eens. En als hij het over mij heeft dan noemt hij me vaak ‘die ouwe’, en daar heb ik vanzelfsprekend geen enkel bezwaar tegen.

‘Lee Harvey Oswald,’ zei Suus als het aankaarten van een gespreksonderwerp. ‘Die heb jij toch nog gekend?’

‘Gekend is niet het goeie woord,’ zei ik met de kleine op schoot. ‘Ik heb hem ontmoet.’

‘Gesproken?’

‘Ja.’

‘En?’

In 1962 werkte ik bij de Holland-Amerika Lijn. Ik was toen nog net geen dertig en mijn werk was het afhandelen van de bagage. We onderhielden een prachtige vloot van schepen die bij voortduring mensen naar het moderne New York brachten. Daar waren stofzuigers en koelkasten en grote auto’s en brede wegen en huizen met meerdere verdiepingen, voortuinen en achtertuinen, beroemde filmsterren en tv-programma’s. Alles wat nieuw was en bij ons nog moest komen, bevond zich in de Verenigde Staten. Het moest – zo dachten wij – een gigantisch land zijn, want als het in San Francisco nog ochtend was, dan was het in New York al middag. Men kon er bouwen tot in de hemel, al kregen ook wij hier onze eerste wolkenkrabbers. In de grote steden draaiden de werklieden hun hand niet om voor een stalen constructie die uiteindelijk meer dan zestig, zeventig, tachtig verdiepingen kon herbergen.

De Amerikanen hadden ons zeventien jaar eerder bevrijd van de Mof en sindsdien konden ze niet meer kapot. 't Was daar allemaal goed en het kon daar alleen nog maar beter worden. Wij hier liepen meer dan vijftig jaar achter en ons streven was het om uiteindelijk Amerikaans te worden. Ik liet mijn haar ook scheren zoals de GI's met de tondeuse in de nek en gemillimeterd van boven. We dansten op Amerikaanse muziek van Bill Haley en Chuck Berry. En soms droeg ik in die tijd al een spijkerbroek, ook al noemde ik die toen nog geen 'jeans'.

Zelf was ik Rotterdam nauwelijks uit geweest, maar Engels sprak ik wel. Dat had ik geleerd in mijn vrije tijd met een cursus van Linguaphone. Die was nog tamelijk prijzig als ik me goed herinner, maar ik wist dat ik slechts hogerop kon op de maatschappelijke ladder als ik mij enige vreemde talen machtig maakte. Ik weet nog de acht cursusboeken en daarbij ook acht langspeelplaten waarin de zinnen werden voorgezegd zodat je ook de uitspraak tot in de perfectie kon oefenen. Zoals in alles was ik ook bij het leren van de vreemde taal fanatiek en ik was dan ook uitermate teleurgesteld toen bleek dat er na de acht boeken slechts nog één vervolgplaat was – voor de zeer gevorderden. Ook die heb ik aangeschaft en daarna ben ik nog het Frans machtig geworden. Van het Duits moest ik niets hebben. Ik sprak het niet, en ik verstond het niet. En ik las het ook niet.

De afhandeling van de bagage was iets wat uitermate zorgvuldig moest gebeuren. Immers, een deel van de reizigers ging meestal voorgoed over de Oceaan heen. Het meeste van hun bezittingen kwam in het grote ruim terecht, want die spullen hadden ze pas weer nodig in het beloofde land. Dan waren er nog de toeristen – voornamelijk ouders die hun avontuurlijke kinderen in den vreemde gingen opzoeken – en voor hen was er in dat ruim opslag van al dat wat men daar niet had en hier wel. De reiziger gaf z'n hele hebben en houwen aan jou (of liever aan de Holland-Amerika Lijn) in goed vertrouwen en zulks mocht in mijn ogen nimmer beschaamd worden.

We hadden een prachtig gebouw op de Kop van Zuid, en dat

is er nog steeds. Er is nu een modern hotel in gevestigd dat zich ‘New York’ noemt. Soms – als het weer meezit – ga ik daar nog wel eens koffiedrinken. Het geeft een goed uitzicht op de brede Maas, al staat er vrijwel altijd wind.

‘D’r staat me d’r toch één te vloeken, Barendrecht. Ik denk dat je d’r even bij moet komen.’ Barendrecht, zo noemden ze me. Niemand noemde mij Jaap. Het was een tijd van achternamen, staat me bij. Tegenwoordig kun je uit de voeten met voornamen, want daar zijn er nu veel meer van. Daar moest je toen om komen... In de straat van mijn jeugd woonden alleen al zo’n dertien jongens die Jaap heetten. Henk, Gerrit, Jan, Kees... dat was het wel. Het was volgens mij die kleine Koster die me erbij haalde, bij ’t rumoer buiten. Koster had korte zwarte krullen, een broekje was het, kruiertje met spieren. Nooit te beroerd om te werken. Dan Bennebroek, die zat altijd buiten te roken. Heeft het ook nooit ver geschopt. Maar Kostertje hield van aanpakken. En dat soort jongens stond dan al snel bij mij in een goed blaadje.

Ik liep achter Koster aan naar de ka en daar stond een tenger ventje te schreeuwen! Zijn vrouw had hun kindje vast en die keek met angstige ogen naar de brulaap. Hij schreeuwde in het Engels en hij vloekte in het Russisch. Daar verstond ik natuurlijk niks van, maar ik weet zeker dat hij ons de meest verschrikkelijke verwensingen toebeet.

‘Kan ik wellicht van dienst zijn,’ sprak ik hoffelijk, want zo ben ik nu eenmaal.

‘Klompenkop, als dit nú niet geregeld wordt, schop ik je hele kantoor in drieën.’ Het klonk als ‘klompenkop’ en ik heb later aan reizende Russen nog wel eens gevraagd of er een vloek was die in de buurt kwam van dat woord, maar daar is nooit wat uitgekomen.

‘Mijn naam is Barendrecht,’ zei ik en ik stak mijn hand uit. Die wilde hij in eerste instantie negeren, maar toen ik hem min of meer in het gezicht priemde, zei hij kortaf ‘Oswald’, waarvan ik op dat moment niet wist of dat zijn vóór- dan wel zijn achternaam was. ‘Als u even de rust neemt om mij de kwestie uit te

leggen,' zei ik, zo kalm als dat van het hoofd bagageafhandeling werd verwacht.

Ze waren om pakweg 11.00 uur met de trein aangekomen en ze hadden besloten eerst de bagage af te geven alvorens ze zouden vertrekken naar het pension waar ze voor die nacht een kamer hadden. Zij hadden – voor zover mijn herinnering dat nog kan reconstrueren – zeven koffers. Een deel daarvan, laten we zeggen: vier, kon het ruim in, en dan waren er twee voor onderweg. De zevende wilden ze vandaag en morgen bij zich houden. Alleen lag op dat moment de ss Maasdam er nog niet en dat betekende dat wij alle zes koffers bij elkaar zouden bewaren – ‘in consigne’ noemden wij dat – en dan moesten de reizigers de volgende dag die koffers ‘klaren’ voor de reis, dus vier naar het ruim en twee naar de kamer. Was meneer allemaal veel te veel werk. Moest meteen geregeld worden. Deden ze in Amerika allemaal anders. Deden ze zelfs in Rusland anders. Wat dit dan voor praktijken waren in dit stompzinnige Nederland? En dat-ie nu allemaal papieren moest invullen en dat-ie wel wat beters te doen had. Nee, hij had zijn tickets nog niet, die moest hij ophalen bij de AmExCo, maar was het hier in dit drasland dan al net zo'n bureaucratie als in de USSR? Ze konden toch niet verwachten dat ze met zeven koffers door die stad gingen lopen?

't Regende een beetje die dag en dat is dan naar als je met zo'n kind buiten staat. De vrouw – ik zou hier graag 'het vrouwtje' willen zeggen, maar Marleen had een bloedhekel aan dat woord, toch zou dat haar het beste beschrijven – die vrouw, dus, stond daar te verkleumen en dat kindje was aan het dreinen. Nee, het was geen prettige bedoening. Ik zei hem – in vloeiend Engels – dat wij heel serieus met de bagage zouden omspringen en dat van hen morgen slechts een minuut aandacht nodig was om de juiste spullen op de juiste plek te krijgen. En of ik nog iets voor meneer, mevrouw of de kleine kon betekenen.

Kostertje keek vol ontzag naar me. Bennebroek stond er intussen ook bij, maar die zei niets. En Oswald dimde zijn aanvankelijke woede. Ik nam hem en zijn probleem serieus, en dat beviel hem wel. Hij keek me aan en er kwam iets van een kleine

glimlach om z'n mond; niet al te veel. Hij knikte en daaruit viel een soort van goedkeuring op te maken. Natuurlijk dacht ik zelf op dat moment: wie denk je wel dat je bent. Wij van de Holland-Amerika Lijn liepen ons altijd het vuur uit de sloffen om het de reizigers naar de zin te maken, maar je had er altijd klanten tussen die je afblafte en die je nooit tevreden kon krijgen al behandelde je ze als de tsaar zelf. Achteraf weet ik dat hij toen niet ouder was dan 22 of 23 jaar, en toch zag je dat niet aan hem af. Hij leek wezenlijk ouder. Wellicht omdat zij een vermoeiende reis achter de rug hadden. Vanuit Minsk (zoals ik later vernam) was het maar liefst veertien uur achter elkaar in de trein om in Rotterdam te geraken.

‘We moeten naar dit adres,’ zei hij en hij trok uit zijn binnenzak een schrijfboekje en duwde dat onder mijn neus. Ik kende dat huis; ik woonde er toen al recht tegenover... al was ik toen nog niet met Marleen. Het was een keurig pension met een aantal kamers waar wel vaker reizigers uit het Oosten werden ondergebracht voor een paar nachten. Het heette – maar vergeef me dat hier mijn geheugen me wat parten speelt – ‘Huize Avilla’ of iets dergelijks. Ik zag in het schrijfboekje dat ze hem hadden verteld dat hij lijn 11 moest nemen vanaf het station en waar hij dan uit moest stappen. *Left to right* stond erbij, geen idee wat daarmee bedoeld werd.

‘Ik breng jullie wel even,’ zei ik hoffelijk. Ik reed in die dagen een Simca, lichtblauw met een witte top. Een hoestbui op vier wielen en Bennebroek grapte in die dagen nog wel eens: ‘Dat ding heeft jarretelaandrijving.’ Hij was derdehands, maar ik onderhield hem goed.

‘Daarin?’ vroeg Oswald toen we bij de wagen kwamen. Ik besefte hij Amerikaanse formaten gewend was, ook al vroeg ik me af waar Russen op dat moment in reden. Wat ik wist van de rode broeders in het Oosten was dat ze alles namaakten wat in het Westen succesvol was, maar dat het meestal toch wrakkige rommelpotterij opleverde. Zo bezat ik een Russische Leica – die kostte werkelijk niets – maar een knappe foto kon ik er niet mee maken. Ik zette de ene koffer met nachtspullen in de achterbak

en ik zag hoe Lee en zijn vrouw met hun kindje op de krappe achterbank kropen. Ik glimlachte; het maakte mij tot hun chauffeur en als dat een tevreden klant voor de Holland-Amerika Lijn opleverde vond ik het al gauw goed. Kostertje zei nog: 'Dat je dat doet, baas.' Ik maakte een knikje naar hem dat ik alles onder controle had. Het was ook wel een komisch gezicht, die drie enigszins opgevouwen op de krappe achterbank van mijn Simca Aronde P60 Elyssée Rush. Het was jammer dat ik geen chauffeurspet had; ik had hem graag gedragen op dat moment.

Ze spraken Russisch tijdens de rit en ze negeerden mij volledig. De vrouw wees af en toe naar een gebouw en het leek alsof ze telkens aan Oswald vroeg wat dat dan was. En Oswald gaf dan steeds antwoord. Ik kon me niet voorstellen dat hij ook maar iets van Rotterdam wist, maar hij voegde zich geriefelijk in het rolpatroon van huisvader en vrouwtje; en ik besef dat ik het woord nu gebruik en dat Marleen vanuit de wolk die haar gegeven is bliksemstralen op mij neer wil laten dalen. Alleen, ik kan het niet beter beschrijven. Hij was de Grote Roerganger van dit gezin en zij de Volgzame Onderdaan. En hun kind, het huilde niet.

Ik was ongehuwd in die tijd. Ik verdiende een mooi salaris bij de Holland-Amerika Lijn en soms had ik een paar weken verkering, maar er was bij mij geen enkele aandrang om me in het huwelijkse rumoer te storten. Ik deed een beetje aan voetballen bij een van de laagste elftallen van Sparta en op zondag bezocht ik de wedstrijden van Feyenoord. Op zaterdag zag ik mijn vrienden, al 'ontvielen' er mij velen die sneuvelden voor het vrouwelijke schoon. Soms vreesde ik dat er een dag zou komen dat ik in mijn eentje een elftal moest vormen of een eenzame bezoeker zou zijn in de Kuip. Doch, niets van dat was een reden om mijn burgerlijke statuur te wijzigen. Ik had meisjes in de ogen gekeken, maar altijd spiegelde mijn eigen ik daarin terug. Geloof me, ik was zeker geen Cary Grant in die tijd, en vaak keurden de meisjes mij geen blik waardig. Maar een enkele vond mij toch wel de moeite van het bestuderen waard. Ik kan niet zeggen dat

ik daar vaak op inging. Verlegenheid? Wellicht. Achteraf zeg ik dat het voorbeschikking was. Ik wachtte op Marleen en toen zij daar was, was ik ook verkocht. Dat was vele jaren later.

Onderweg naar de Mathenesserlaan werd er niet tegen mij gesproken. Ik schikte mij in mijn rol als chauffeur en ik reed hen naar hun pension.

‘En waar woon jij dan?’ vroeg Oswald toen ik de deur voor hem opende om hem uit te laten stappen. Ik wees naar de overkant.

‘Woont dat goed?’

‘Rotterdam is goed,’ zei ik. Het had geen zin om iets te zeggen over tranen voor de Maas, of vreugde voor Feyenoord, of de treurige schoonheid van de man zonder hart van Ossip Zadkine, die – zo realiseer ik me nu – ook uit Wit-Rusland kwam.

‘Excuus voor dat “klompenkop”,’ zei hij en dat was de tweede keer dat hij dat woord gebruikte, waarvan ik nooit de werkelijke spelling heb leren kennen. Ik glimlachte niet en ik knikte om te laten blijken dat ik zijn verontschuldiging accepteerde. Hij vroeg me nog of ik wist waar het kantoor van de American Express was – hij had daarvan een adres, Meent 90 – en ik liet hem dat zien op een kaart die ik in de auto had. Daar moest hij de tickets ophalen voor de reis. Hij zocht in zijn zakken naar een fooi, maar ik hield mijn hand op; niet nodig... het is goed zo. Toen gingen ze dat huis binnen.

Nee, dat is niet het laatste wat ik van Lee Harvey Oswald heb gezien, want die nacht bracht hij mij een onverwacht bezoek. Maar misschien daarover later.

Want ik merkte dat de kleine meid dreinerig werd op dat kleedje bij de Kralingse Plas. Suus hing aan mijn lippen zoals ze altijd deed, maar bij Jacob zag ik een licht ongeduld. De zon was gaan zakken en het werd tijd om de oude man naar huis te brengen. Het was een prachtige manier om mijn tachtigste verjaardag te vieren en ik was allang blij met de aandacht van mijn schoondochter voor een verhaal dat ik haar – en anderen – met liefde vertel. Er was nog heel veel eten over en ze deed dat zorgvuldig in de mand. Jacob vouwde het kleed op en ik hield mijn

kleinkind nog even vast omdat het zo goed is jong leven dicht bij je te voelen. Ik heb natuurlijk een leven met wat verdriet, maar over het algemeen valt er niet veel te klagen als je een familie dicht bij je mag hebben die zo'n mijlpaal – tachtig, tachtig! – met je deelt.

We reden stilletjes naar het huis aan de Mathenesserlaan waar ik nog altijd woon en ik had er begrip voor dat zij niet meer mee naar binnen kwamen, want die kleine moest nu echt gaan slapen. Ik kreeg van Jacob een hand, en van Suus een omhelzing en ik streekte de rug van het slapende kind. Toen reden ze weg en ging ik mijn huis binnen.

Bijna tachtig is Jaap Barendrecht nu. Het leven is goed geweest. Na het overlijden van zijn lieve Treesje woont hij alleen in z'n flatje met uitzicht op de Maas. Maar één verhaal moet nog worden verteld...

In de zomer van 1962 ontmoette hij de man van wie iedereen zegt dat hij president John F. Kennedy vermoordde. Ze gingen als jongens stappen in Rotterdam, werden voor even vrienden, lachten en jankten, praatten over politiek maar ook over de simpele dingen van het leven. Nooit heeft Jaap begrepen dat die aardige jongen op 22 november 1963 de schoten loste die Kennedy het leven benamen. En nu hij bijna tachtig is wil hij één poging doen om te begrijpen waarom Lee Harvey Oswald op die ene fatale dag naar het geweer greep...

De zwarte dag van Oswald is een onderhoudende en meeslepende thriller over de man die ooit de moordenaar van Kennedy ontmoette en over een geheim dat een leven lang kan meegaan.

Foto: Wilma Breunissen

Dick van den Heuvel is schrijver van scenario's, boeken en theaterstukken. Hij bewerkte o.a. Tonke Dragts *De zevensprong* en *De brief voor de koning* tot musicals. Hij schreef het script van de musical *Ramses* (over het leven van Ramses Shaffy), en schreef diverse thrillers, waaronder *De Rembrandtcode* en *De kraaien van Van Gogh*.

ISBN 978 90 239 9450 3 | NUR 340

9 789023 994503